

Minskad fattigdom men stor ojämlikhet i Marocko

Tillväxten de senaste 25 åren har minskat fattigdomen i Marocko och möjliggjort en ökning av medelklassen. Tillgången till hälsa, utbildning, elektricitet och sanitet har ökat markant. Dock kvarstår ojämlikheten. De rikaste 20 procenten tjänar 7.5 gånger mer än de fattigaste 20 procenten. Tillväxten och ekonomins struktur är inte heller tillräcklig för att ta hand om dagens stora, välutbildade studentkullar. Idag arbetar knappt hälften av alla arbetsföra marockaner - och 60 procent arbetar i den inofficiella sektorn!

Marockos officiella arbetslöshet är inte så hög, ca 10 %, men ungdomsarbetslösheten för 15-24 åringar är hela 39 %, dubbelt så stor som världssnittet. Sysselsättningsgraden (andel människor i arbetsför ålder som arbetar) är så låg som 45 % (jämfört med Sverige 68 %) och har dessutom minskat något det senaste året. Siffrorna är visserligen bäst i Nordafrika, men visar på en stark potential av oanvänd arbetskraft.

Nästan alla går i skolan

Det har hänt mycket i Marocko de senaste 25 åren. Generellt är utbildningsnivån i Marocko fortfarande låg. Ungefär 75 % av arbetarna har bara basutbildning, och endast 7 % har högre utbildning.

MEN, idag går nästan alla marockaner i skolan och skillnaden mellan män och kvinnor har minskat rejält. ILO uppskattar att 2024 kommer 65 % av alla marockaner ha gått i gymnasiet jämfört med 44 % idag. Nästan alla barn börjar i skolan.

Detta är en stor möjlighet om det används rätt.

Befolkningstillväxten har saktat ned rejält

Befolkningstillväxten har saktat ned rejält, 57 % av de gifta kvinnorna använder preventivmedel, och 2011 födde en marockansk kvinna i snitt 2,6 barn jämfört med 5,6 1980. Siffran fortsätter att minska och befolkningstillväxten ligger på 1,5 %. De stora barnkullarna som föddes för 15-20 år sedan, ska dock nu ut på arbetsmarknaden, som producerar alldeles för få arbeten. Mellan 2010 och 2020 kommer antalet arbetsföra i Marocko öka med 10 miljoner människor.

Mellan 2000-2015 har antalet nya jobb och den aktiva befolkningen ökat proportionellt, ca 2,3 miljoner. Årligen under perioden 2008-2013 tillkom 95.000 jobb, men sedan dess går utvecklingen åt fel håll. 2015 ökade antal jobb med 27.000 och förra året förlorade kungadömet 37.000 jobb; 26.000 nya skapades i städerna samtidigt som 63.000 förlorades i jordbruksområdena.

Finns få jobb till de många högutbildade

Marocko har alltså inga jobb som absorberar de många unga som ska ut på arbetsmarknaden. Dessutom har hittills få möjligheter erbjudits högutbildade, som skulle kunna injicera nödvändig dynamik i ekonomin och driva positiv utveckling.

Om Marocko misslyckas med att ge sina högutbildade arbete, är risken stor att dessa blir frustrerade och tappar hoppet om framtiden, och därför söker "andra lösningar". Det kan vara att lämna landet eller söka sig till alternativ, exempelvis jihadistgrupper, som kommer med snabba förklaringsmodeller och lösningar.

Mer än hälften arbetar i inofficiella sektorn

Mycket syns inte i statistiken, som generellt är rätt otillförlitlig. Mer än hälften, 52 %, av marockanerna i arbetsför ålder är beroende av den informella ekonomin, främst inom bygg, transport, service och handel. Den informella ekonomin står för **mellan 11 och 33 % av BNP. och mer än hälften, 60 %, av alla anställningar är informella.** Kvinnor och de fattigaste är överrepresenterade. Många är dagslönare som slåss om tillfälliga jobb varje dag! Konsekvensen är osäkra inkomster och dålig/obefintlig social säkerhet för arbetarna, och lägre skatteintäkter till staten, som därmed får mindre pengar till investeringar och välfärdsdelning.

Var fjärde kvinna arbetar

Idag är 46 % av studenterna flickor. Trots det finns stora skillnader i "deltagandet i ekonomiskt liv". Bara **17 % av unga kvinnor arbetar eller söker arbete jämfört med 47 % av de unga männen.**

Det finns en mängd välutbildade kvinnor som vill arbeta, men sysselsättningsgraden är bland världens lägsta. **26 % av kvinnorna jobbar, något fler än år 2000 då det var 22 %.** Mestadels i jobb som kräver låg utbildning. Knappt var fjärde arbetande kvinna har basutbildning, jämfört med hälften av männen. **Nästan 8 av 10 jobb i Marocko innehavs av män.**

Ett sätt att öka den kvinnliga närvaron i arbetslivet är att erbjuda billig barnpassning/förskola. Idag är mammaledigheten oftast 90 dagar, som kan utökas till 6 månader om kvinnan går ned 20-30 % i lön de sista 3 månaderna.

Endast 11 % av Marockos entreprenörer är kvinnor. För att underlätta en förändring bör banker och finansinstitut premiera kvinnligt ledda projekt.

Beroende av råvaruexport och service

Marockos tillväxt beror till stor del på externa faktorer, som europeisk efterfrågan och internationella oljepriser. Den drivs av export av fosfat, frukt och grönsaker till Europa, boomen av service samt en satsning på bilindustrin och skattefria zoner som lockat utländska investerare.

Marockos återinträde i *Afrikanska Unionen* och förfrågan 2017 att gå med i *ECOWAS, Economic Community of West African States*, visar tydligt landets önskan att öppna upp och integrera ekonomin med Västafrika och övriga Afrika, hellre än att bli beroende av Europa och Västvärlden.

Attraktiva för utländska bilproducenter som Renault

Marocko har gjort sig attraktiva för business och är idag av *Ernst & Young 2017 Barometer* rankad som det mest attraktiva landet i Afrika, före Kenya och Sydafrika.

Hittills har man lockat bilindustrin och byggt ett bilkluster i Tanger. Där finns en 20.000 kvadratkilometer stor logistikplattform för *Decathlon Group* som från Tangier-Med som levererar bilar till 11 butiker i Marocko och exporterar till 10 länder.

En annan bilplattform har skapats i *Malloussa*, ca 20 km från Tanger. Där görs bildelar till *Ford, PSA Peugeot-Citroen och Renault*. Renault producerar sedan 2007 hela bilar som säljs i 70 länder. 2016 producerades 350.000 bilar i de två fabrikerna i Tanger och Casablanca. Renaults framgångar i Marocko har lockat **PSA Group, som 2019 planerar öppna en fabrik i Marocko med planerad produktion om 200.000 bilar.** Sammantaget arbetar **118.000 anställda i bilindustrin, och man hoppas att siffran ska öka till 165.000 år 2020.**

Tillväxten har minskat

Marockos tillväxt har varit hög de senaste 25 åren, men planat ut efter 2010. Mellan åren 2010 och 2015 låg snitttillväxten på 2,6 %/år jämfört med 4 %/år mellan 1995 och 2009. BNP-tillväxten/capita var särskilt stor 4,6 %/år under Muhammed VI:s första regeringsår 2000-2004.

I samband med arabiska våren 2011 fick Marocko en ny konstitution, som uppmuntrade till regionalisering och gav ny auktoritet till regeringen. Den minskade tillväxten visar på behov av strukturell förändring. Marockos produktivitet är för låg, samarbetet mellan sektorer så gott som obefintligt och innovationer alltför ovanliga.

Tillväxten ligger snarare på kapital och arbete. Service, en sektor som inte kräver stora investeringar eller hög utbildning, fortsätter att öka och dominerar ekonomin, 55 %.

Industrisektorn minskar och står inte ens för en tredjedel av Marockos ekonomi, 29 %. Ännu mer minskar jordbruket – mestadels små familjejordbruk, som nu står för en sjättedel av ekonomin, ca 15 %.

Färre fattiga, men ungefär samma fördelning

Den relativt stabila tillväxten åren 2007-2014 har bidragit till att halvera fattigdomsgraden från 8,9 % till 4,2 %. 2009 levde en miljon marockaner på mindre än 1,9 USD/dag, och nästan 5 miljoner under 3,1 USD/dag. Saknar en aktuell siffra men Världsbanken uppskattar att **19 % av befolkningen i agrara områden lever i, eller riskerar ett liv i, fattigdom.**

Tillväxten har alltså inte påverkat fördelningen rika - fattiga, utan snarare skapat en större utbildad rikare medelklass. **De rikaste 20 procenten får fortfarande ca hälften av inkomsterna medan de fattigaste 20 procenten får 6,5 %.**

Ojämlikhet beror dock mest på tillgång till teknologi och sociala tjänster – utbildning & hälsa och möjligheten att leva under hyfsade levnadsomständigheter. Offentliga program kan förändra detta oavsett inkomstskillnader.

Jobbskapande är en förutsättning

Inte minst för de fattigaste, är jobbskapande en förutsättning. För detta behövs politisk stabilitet och institutionell pålitlighet. Detta kan repareras med stora investeringar i produktiva sektorer. I Marocko är statens investeringsgrad över 20 %.

Ett av projekten är *"the Industrial Acceleration Plan 2014-20"*, PAI, vars mål är att skapa 500.000 jobb och öka industrins bidrag av BNP till 23 % före 2020. Fonden på 2,2 miljarder USD ska räcka till massiva infrastrukturbyggen, skapandet av industriella kluster och målstyrt stöd till marockanska företag för att attrahera utländska investeringar i tillverkningsindustrin.

De enorma investeringarna är ineffektiva

Trots Marockos enorma investeringar, mestadels i stora offentliga investeringsprojekt, ökar inte tillväxt och sysselsättningsgrad. Investeringarna ger helt enkelt inte tillräckligt bra effekt. Marocko kan inte leva på service som turism (i år förväntas 12 miljoner turister) och råvaror, utan måste etablera en processindustri som klarar sig utan utländska investeringar.

Nyckeln är en strukturell transformation, att skapa *added value* genom innovativa industrier. Ett led i detta är att utbilda marockaner så att de matchar behoven, inte minst så att de får den fackkunskap som behövs för att få tekniskt kunnig personal i industrin. Idag utbildas de flesta inom humaniora.

Krävs högre innovationskraft och entreprenörskap

En satsning på entreprenörskap behövs, inte minst bland unga och kvinnor. Staten måste ta bort barriärer för att starta företag och låta mindre företag växa, exempelvis genom affärsinkubatorer för unga studenter mellan 20 och 30 år.

Det lokala näringslivet måste i nya kluster kopplas med varje regions behov och strategier. Ett exempel är Casablanca-Settat som skapades 2015, och möjliggör närliggande städer att nyttja infrastruktur och service nära Casablanca, Marockos överlägset största stad med mer än 10 miljoner invånare!

Bristande förtroende för stat och politiker

För att uppmuntra till en stark, varaktig och mer inkluderande tillväxt och minska ojämlikheten, krävs politisk stabilitet och transparens i regelverken. Kampen mot den utbredda korruptionen måste intensifieras och de demokratiska processerna förbättras. 2011 års konstitution ger kungen mindre makt, och politikerna mer. Det finns dock ingen "vana" att lita på politiker, som erfarenhetsmässigt ofta är korrupta. Det senaste året har kungen avsatt ett antal ministrar och myndighetschefer för att de inte gjort sitt jobb och bl a genomfört planerade projekt.

Misstron är stark och intresset för politiska institutioner är för lågt. Idag visar folket oftast sitt missnöje med bojkotter eller demonstrationer, men få vill gå in i politiken för att driva förändring. Det finns mycket kvar att göra för att få fler att gå till valurnorna och verkligen rösta i nästa val 2020.

Av Annika Thunström, augusti 2018

Fakta plockat ur *Africa's Development Dynamics 2018, Growth, Jobs and Inequalities, OECD 2018, African Union commission*